

บทที่ 7

การใช้หนังสือเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดขึ้นภายในบุคคลแต่ละบุคคล การจัดการเรียนการสอนเป็นการสร้างสภาพการณ์ภายนอกเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งเป็นกระบวนการภายใน การใช้สื่อการเรียนการสอนมาช่วยส่งเสริมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือมีความสามารถในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น จะต้องคิดและวางแผนในการใช้พร้อมกันไปกับการวางแผนการเรียนการสอน ในแผนการเรียนการสอนแผนหนึ่ง ๆ ครูผู้สอนอาจจะวางแผนการใช้สื่อหลายประเภทประกอบกัน และใช้ในช่วงเวลาต่าง ๆ หลายตอนสลับกันไปกับการทำกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียนและครู หนังสือเป็นสื่อการเรียนการสอนประเภทหนึ่งในหลายประเภทที่ครูอาจจะจัดหามาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับให้นักเรียนสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องใดก็ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การใช้หนังสือให้เหมาะสมกับบทบาทและข้อจำกัดจึงมีความสำคัญมาก

บทบาทพื้นฐานของสื่อการเรียนการสอนประเภทหนังสือ

บทบาทพื้นฐานของสื่อการเรียนการสอนประเภทหนังสือนั้น มี 3 ประเด็นที่จะต้องทำความเข้าใจ ดังนี้

ประเด็นแรก คือ สื่อการเรียนการสอนประเภทหนังสือหรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ เป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสารได้ทางเดียว ผู้อ่านจะอ่านสิ่งที่ผู้เขียนเขียนไว้ ส่วนจะเข้าใจหรือไม่เป็นเรื่องของผู้อ่าน ซึ่งส่วนใหญ่จะอ่านแล้วไม่เข้าใจ หรือเข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง หรือเข้าใจผิดไปเลยก็มี ยิ่งเป็นนักเรียนที่ต้องอ่านหนังสือเรียนด้วยตนเองแล้ว จะได้รับผลโดยตรงจากการอ่านของตัวเองที่เดียว

ประเด็นที่สอง คือ หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บรรลุจุดประสงค์ของหลักสูตรได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น คุณสมบัติพื้นฐานของหนังสือเรียน คือประมวลสาระความรู้ในรายวิชาต่าง ๆ ตามที่กำหนดในหลักสูตร ในแง่นี้หนังสือเรียนอาจจะสนองจุดประสงค์ของการเรียนการสอนในเรื่องของความรู้และความเข้าใจได้ดีพอสมควร ถ้านักเรียนอ่านหนังสือแล้วเข้าใจได้ตลอดอย่างถูกต้อง ส่วนจุดประสงค์ที่สูงกว่านี้ในขั้นของความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ต่าง ๆ หรือการนำไปใช้ หนังสือเรียนหรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ไม่สามารถตอบสนองจุดประสงค์นี้ได้

ประเด็นที่สาม หนังสือเรียนทั้งฉบับของกระทรวงศึกษาธิการ หรือฉบับของสำนักพิมพ์เอกชนที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้นั้น จัดทำขึ้นประจำรายวิชาต่าง ๆ สำหรับชั้นต่าง ๆ สำหรับให้นักเรียนชั้นนั้น ๆ ทั่วประเทศใช้ ไม่ได้จัดทำขึ้นเป็นการเฉพาะสำหรับนักเรียนเก่ง หรือนักเรียนปานกลางหรือนักเรียนอ่อน หรือทำขึ้นสำหรับนักเรียนในกรุงเทพฯ ในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ หรือภาคอื่น ๆ สิ่งนี้คือจุดอ่อนของหนังสือเรียนที่มีอยู่ในตัว

เป็นสิ่งที่ยากมากที่จะสร้างหนังสือเรียนขึ้นมาเล่มหนึ่ง ซึ่งสามารถใช้ได้กับนักเรียนจำนวนมากมาขนาดนี้ โดยที่นักเรียนเหล่านี้มีความรู้ไม่เท่ากัน มีประสบการณ์เดิมต่างกัน มีความสนใจต่างกัน อีกทั้งอยู่ในสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันด้วย ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมาก

ข้อจำกัดของหนังสือเรียนเหล่านี้ ทำให้ครูผู้สอนรู้ปัญหาว่าถ้าจะใช้หนังสือเรียนให้ได้ผล หรือเป็นประโยชน์แก่การเรียนรู้ของนักเรียนได้นั้น จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และผู้ที่จะเป็นคนกลางระหว่างผู้เขียนหนังสือเรียนหรือหนังสือเรียนและผู้เรียนนั้น คือครูผู้สอนนั่นเอง

ระดับการเรียนรู้จากหนังสือ

เราสามารถเรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างจากสื่อประเภทหนังสือ การอ่านหนังสือทำให้เราได้รับความรู้ไม่ใช่ว่าเพียงข่าวสาร ข้อมูล เนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องราว เหตุการณ์ ผู้คน สัตว์สิ่งของเท่านั้น แต่เราสามารถพัฒนาความคิด สติปัญญา เจตคติและค่านิยมจากหนังสือได้ด้วย เราอาจจะจำแนกระดับของการเรียนรู้จากหนังสือได้เป็น 3 ระดับ คือ

1. **ระดับตามตัวหนังสือ** เป็นระดับที่เราสามารถตอบคำถามประเภทอะไร ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร

2. **ระดับการเข้าใจความหมาย** เป็นระดับที่สูงขึ้นจากระดับที่หนึ่ง ผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายหรือสามารถหาความหมายที่ผู้เขียนมิได้บอกกล่าวไว้ตรง ๆ ตามตัวหนังสือ เป็นระดับที่เราสามารถตอบคำถามประเภททำไมและอย่างไร การหาคำตอบจะต้องใช้ความคิด พิจารณา ตีความหมาย เปรียบเทียบ เป็นต้น

3. **ระดับการนำไปใช้** เป็นระดับที่ผู้อ่านต้องรู้จักวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า และนำไปสัมพันธ์กับเรื่องราวหรือประสบการณ์ที่เคยมีเพื่อให้งานหรือการแก้ไขปัญหาบรรลุผล ถือว่าเป็นระดับที่ผู้อ่านสามารถนำความรู้ไปใช้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

ระดับของการเรียนรู้ 3 ระดับจากการอ่านหนังสือ ถ้านำไปเปรียบเทียบกับระดับความรู้ความสามารถอันเป็นจุดประสงค์ของการเรียนการสอนโดยทั่วไป ก็อาจจะแสดงให้เห็นได้ดังนี้

ตารางเปรียบเทียบความสามารถของการเรียนรู้

ระดับการเรียนรู้จากหนังสือ	จุดประสงค์ของการเรียนการสอน
ระดับตามตัวหนังสือ	ระดับความรู้ความจำ
ระดับการตีความ	ระดับความเข้าใจ
ระดับการนำไปใช้	ระดับการนำไปใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า

จากตารางเปรียบเทียบดังกล่าว เราก็สามารถใช้หนังสือเป็นสื่อเพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอนได้

เป้าหมายการเรียนรู้จากหนังสือ

สถานศึกษาสามารถกำหนดเป้าหมายของการใช้หนังสือเพื่อบรรลุประโยชน์ได้อย่างน้อย 3 ประการ

- (1) เพื่อบรรลุเป้าหมายการเรียนการสอนตามรายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน
- (2) เพื่อบรรลุเป้าหมายตามธรรมชาติของสาขาวิชา
- (3) เพื่อบรรลุเป้าหมายของการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาทุกด้าน เช่น ความรู้ ความคิด เจตคติ และค่านิยม เป็นต้น

การใช้หนังสือให้บรรลุประโยชน์ดังกล่าวย่อมต้องอาศัยการวางแผนการเรียนการสอนที่ดี การสร้างสภาพการเรียนการสอนที่เหมาะสม ความพร้อมของนักเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการใช้สื่อหลายอย่างให้สัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม

การใช้หนังสือเรียนให้บรรลุจุดประสงค์ของการเรียนการสอน

แม้ว่าหนังสืออาจจะมีข้อจำกัดหลายอย่าง เราก็ควรใช้หนังสือเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เท่าที่ความสามารถของหนังสือจะช่วยเอื้ออำนวยให้ได้ ต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นว่าหนังสือสามารถอำนวยประโยชน์อะไรให้แก่เราได้บ้าง และเราควรใช้หนังสืออย่างไร

1. ใช้หนังสือเรียนเป็นสื่อสำหรับให้นักเรียนศึกษาเนื้อหาสาระซึ่งมีครบถ้วนตามรายวิชาในหลักสูตร การใช้หนังสือในแง่ของเนื้อหาสาระช่วยไม่ให้ครูต้องเสียเวลาค้นคว้าและเรียบเรียงเนื้อหาสาระสำหรับนักเรียนเอง และช่วยแก้ปัญหาในกรณีที่สถานศึกษาอยู่ห่างไกลจากแหล่งค้นคว้า ส่วนการที่ครูจะศึกษาค้นคว้าหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกันที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนเพิ่มขึ้นหรือไม่นั้น อยู่ที่พิจารณาและความพร้อมของครู

2. ใช้หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือช่วยให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ครูไม่ควรใช้หนังสือเรียนแทนหลักสูตร แต่ใช้เพื่อให้บรรลุหลักสูตร นั่นคือครูศึกษาหลักสูตรและวางแผนว่าควรจะใช้หนังสือเรียนอย่างไร นักเรียนจึงจะรู้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

3. ใช้หนังสือเรียนเป็นส่วนหนึ่งของแผนการเรียนการสอน ครูควรวางแผนการเรียนการสอนทุกครั้ง และกำหนดไว้ล่วงหน้าว่าจะใช้หนังสือเรียนเมื่อไรและอย่างไร ครูควรทำอะไรมาก่อนให้นักเรียนใช้หนังสือเรียน ซึ่งอาจจะช่วยให้นักเรียนอ่านเนื้อหาสาระใน

หนังสือเรียนด้วยความเข้าใจหรืออย่างมีความหมาย และภายหลังการอ่านหนังสือเรียนแล้ว นักเรียนจะต้องทำกิจกรรมอะไรหรือไม่

4. ใช้หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือพัฒนาความสามารถของนักเรียนทั้ง 3 ระดับคือ ระดับตามตัวหนังสือ ระดับการเข้าใจความหมาย และระดับการนำไปใช้ โดยให้นักเรียนพัฒนา ไปทีละระดับจากระดับที่ 1 เป็นลำดับไป

5. ใช้หนังสือเรียนประกอบกับสื่อการเรียนการสอนประเภทอื่น ๆ ครูผู้สอนควร ตระหนักว่าสื่อการเรียนการสอนนั้นมีหลายประเภท ทั้งสื่อที่เป็นบุคคลคือตัวครูเอง เป็นต้น สื่อ ที่เป็นสิ่งของ เช่น ของจริงต่าง ๆ สื่อที่เป็นภาพทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว สื่อที่เป็นเสียง เช่น เทปบันทึกเสียง สื่อที่เป็นการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างนักเรียนด้วยกัน ระหว่างนักเรียน กับครู เป็นต้น และสื่อที่เป็นตัวเขียน เช่น หนังสือ การใช้สื่อหลากหลายช่วยให้นักเรียนไม่เบื่อ หน่ายในการเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนเรียนรู้ได้หลายวิธี และการใช้สื่อหลายอย่างที่จะช่วยเอื้อ เพื่อแก่กันจะทำให้นักเรียนบรรลุผลสำเร็จได้รวดเร็วด้วย

6. ใช้หนังสือเรียนอย่างมีแผน คือกำหนดช่วงเวลาการใช้ให้แน่นอนแล้วใช้ตาม แผนที่วางไว้ ซึ่งจะต้องสัมพันธ์เป็นขั้นตอนหรือเป็น ไปตามลำดับต่อเนื่องกับการใช้สื่อ ประเภทอื่นในกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ

7. ใช้หนังสือเรียนโดยให้มั่นใจว่าครูและนักเรียนต่างรู้จุดประสงค์ในการใช้ เป็น อย่างดี การใช้หนังสือเรียนอย่างมีจุดมุ่งหมายย่อมเป็นผลเนื่องมาจากการวางแผนการเรียน การ สอนอย่างคืบหน้าเอง

8. ใช้หนังสือเรียนโดยแบ่งเนื้อหาให้เป็นช่วงหรือเป็นตอนตามจุดมุ่งหมายแต่ละ คราว หนังสือเรียนในบทหนึ่ง ๆ อาจจะมีเนื้อหายืดยาวและมีสาระสำคัญหรือมีความคิดรวบ ยอดหลายเรื่อง ควรแบ่งเนื้อหาเป็นตอน ๆ ตามประเด็นสาระสำคัญที่คิดว่าจะให้นักเรียนเรียนรู้ ไปทีละขั้นตอน แล้วเสริมด้วยการทำกิจกรรมอื่น ๆ ประกอบตามที่ครูวางแผนไว้ เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจจากตอนหนึ่งกลายเป็นพื้นฐานสำหรับทำความเข้าใจเรื่องใหม่ที่อาจจะยากขึ้นลึกซึ้ง ขึ้นที่อยู่ในตอนต่อไป

9. ใช้หนังสือเรียนด้วยความมั่นใจว่าบทอ่านที่กำหนดให้นักเรียนอ่านไม่ยากเกิน กว่านักเรียนจะเข้าใจได้ ถ้าครูคิดว่าบทอ่านในหนังสือเรียนยากเกินไป ครูอาจจะต้องช่วยปรับ

ทราบว่า “เรื่องทั้งหมดนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร” การใช้หนังสือเรียนในลักษณะนี้เป็นการช่วยแนะนำนักเรียนให้ทราบถึงแนวคิดสำคัญของหน่วยการเรียนนั้น ๆ ช่วยให้เกิดความคุ้นเคยกับคำศัพท์ ช่วยนักเรียนให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับหัวข้อนั้น ๆ มากพอที่จะเข้าใจและดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอ่านในลักษณะต่าง ๆ ต่อไปได้ การใช้หนังสือเรียนในลักษณะนี้ควรเริ่มจาก

1.1 สร้างความพร้อมเกี่ยวกับวัสดุที่ให้อ่าน โดยการแนะนำเนื้อหาโดยใช้รูปภาพ แผนที่ลูกโลก การอ้างอิงถึงเหตุการณ์ในปัจจุบัน ปัญหาของท้องถิ่น การอธิบายสั้น ๆ ยกเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ปรัชญาการทางภูมิศาสตร์ หรือสถานการณ์อื่น ๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาในหน่วย

1.2 ครูควรบอกให้นักเรียนทราบถึงจุดมุ่งหมายในการอ่าน ให้นักเรียนได้เข้าใจชัดเจนก่อนเริ่มต้นการอ่าน โดยอาจเขียนไว้บนกระดานว่า “อ่านเพื่อค้นหา...” ซึ่งจะช่วยให้การอ่านมีประสิทธิภาพมากกว่าการบอกนักเรียนว่า “อ่านหนังสือหน้า 55-60” ในส่วนของการอ่านเชิงสำรวจนี้ จุดมุ่งหมายควรเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไปมากกว่ารายละเอียดหรือมีลักษณะเฉพาะเจาะจง

1.3 ควรพิจารณาว่าหัวข้อใหม่ที่จะเรียนมีศัพท์อะไรใหม่บ้าง ครูควรอธิบายความหมายของคำศัพท์เหล่านั้นแก่นักเรียนก่อนเริ่มการอ่าน เพราะว่าโดยทั่วไปแล้วหัวข้อใหม่

หลักการทั่วไปในการใช้หนังสือเสริมประสบการณ์คล้ายคลึงกับการใช้หนังสือเรียน ในข้อที่ว่า ใช้เป็นสื่อส่วนหนึ่งในแผนการเรียนการสอน ใช้เป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ กำหนดช่วงเวลาการใช้ให้ชัดเจน และวางแผนในการใช้อย่างมีจุดมุ่งหมาย เราสามารถใช้หนังสือเสริมประสบการณ์เข้ามาช่วยเสริมการเรียนการสอนจากหนังสือเรียนเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์เพิ่มเติมทั้งในแง่ความรู้ ความคิดและเจตคติภายใต้หลักการทั่วไปเกี่ยวกับการใช้หนังสือประกอบการเรียนการสอนที่กล่าวแล้วข้างต้น

ครูสามารถใช้หนังสือเสริมประสบการณ์ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ได้อย่างกว้างขวาง เช่น ครูผู้สอนอาจจะนำหนังสือเสริมประสบการณ์เรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีแนว การเสนอเรื่อง และให้ความคิดที่แตกต่างจากที่นักเรียนได้ศึกษาจากหนังสือเรียน ซึ่งอาจจะช่วย ให้นักเรียนเกิดความเข้าใจชัดเจนขึ้น และเกิดแนวความคิดกว้างขวางขึ้น

ครูอาจจะให้นักเรียนอ่านเรื่องบางเรื่องจากหนังสือเสริมประสบการณ์ที่ผู้เขียนเสนอ การค้นพบใหม่หรือแนวคิดใหม่ ซึ่งอาจจะแตกต่างจากที่กล่าวไว้ในหนังสือเรียน ซึ่งเท่ากับช่วย ให้นักเรียนได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงและเห็นความสำคัญของการศึกษาอยู่ตลอดเวลา

ครูอาจจะใช้หนังสือเสริมประสบการณ์ที่มีเนื้อหาหรือแนวคิดบางอย่างเป็นสื่อกระตุ้น ให้นักเรียนอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิด เจตคติ หรือแนวทางการแก้ปัญหาบางอย่าง

ครูผู้สอนอาจจะใช้หนังสือเสริมประสบการณ์เป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาทักษะการ ทำงานร่วมกับผู้อื่น และฝึกให้นักเรียนรู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ด้วยการมอบหมายให้ นักเรียนศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพิ่มเติมจากที่ศึกษาในห้องเรียน โดยทำงานเป็น กลุ่ม แล้วนำผลการศึกษามาเสนอในรูปของรายงานหรือนิพนธ์การ เป็นต้น

หนังสือเสริมประสบการณ์เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สร้างนิสัยในการอ่าน เปิดโอกาสให้ได้สำรวจความสนใจ และนักเรียน สามารถศึกษาค้นคว้าสาระความรู้และเรื่องราวต่าง ๆ ตามความสนใจได้อย่างไม่จำกัด

การใช้คู่มือครูช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการวางแผนการเรียนการสอน

คุณภาพของคู่มือครูมีได้อยู่ที่ว่ามีส่วนประกอบของแผนการเรียนการสอนครบถ้วน แต่อยู่ที่ความกลมกลืนกันอย่างถูกต้องและสมเหตุสมผลของส่วนประกอบต่าง ๆ และคู่มือครูที่ ผู้อื่นทำไว้ย่อมยากที่จะนำไปใช้ในสภาพแวดล้อมซึ่งมีความพร้อมหรือข้อจำกัดแตกต่างกันออก

นิเทศก์ และผู้มีหน้าที่พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้ความสนใจอย่างจริงจังและร่วมมือกันสร้างสื่อการเรียนการสอนประเภทหนังสือให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ก็เชื่อได้ว่าหนังสือเรียนจะเป็นสื่อการเรียนการสอนที่ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงได้

บรรณานุกรม

- จินตนา ไบชูกายี. การเขียนสื่อการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ม.ป.ป.
- ประนอม เดชชัย. เสริมทักษะการเรียนการสอนสังคมศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่, 2536.
- ประพิมพ์พรรณ โชคสุวรรณสกุล. การวิเคราะห์หนังสือแบบเรียน. กรุงเทพมหานคร: สำนัก
พิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2531.
- ปราณี โพธิสุข. การวิเคราะห์วิจารณ์หนังสือแบบเรียนสังคมศึกษา. ภาควิชาการศึกษา คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.
- วรัญญา สวัสดิบุตร. การวิเคราะห์และประเมินหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส 605. วิทยา
นิพนธ์ครูศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- วิชาการ, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว, 2535.
- _____. คู่มือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533).
กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว, 2535.
- _____. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 255/2538 เรื่องการกำหนดหนังสือสำหรับใช้ในโรง
เรียนระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับ
ปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2538.
- _____. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 229/2538 เรื่องการกำหนดหนังสือสำหรับใช้ในโรง
เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2538.
- _____. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 256/2538 เรื่องการกำหนดหนังสือสำหรับใช้ในโรง
เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช
2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2538.

..... รายชื่อหนังสือเสริมประสบการณ์ระดับมัธยมศึกษาเล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา
ลาดพร้าว, 2535.